

Druhá diskusia o návrhu právnej úpravy právnických osôb súkromného práva

31. 3. 2022

„Právne postavenie členov orgánov právnických osôb, ich práva a povinnosti“

Predmetom druhého diskusného kruhu boli otázky súvisiace s právnym postavením členov orgánov právnických osôb súkromného práva, najmä ich povinností a zodpovednostného režimu. Aj druhé podujatie sa uskutočnilo za účasti zástupcov katedier občianskeho a obchodného práva, delegátov Slovenskej advokátskej komory a niektorých ďalších diskutujúcich zo strany akadémie či právnej praxe.

Podujatie bolo tradične otvorené stručným úvodom a vysvetlení východísk návrhu právnej úpravy. Neboli vznesené námietky proti základným východiskám navrhovanej právnej úpravy a diskutujúci sa sústredili na jednotlivé časti návrhu právnej úpravy.

Vo vzťahu k vymedzeniu orgánov právnickej osoby (§ 10) sa diskutovalo o vhodnosti zvolenej formulácie, ktorá so sebou prináša riziko, že by právnická osoba nemohla vytvárať okrem obligatórnych aj fakultatívne orgány. Odporúča sa formuláciu upraviť tak, aby z nej bolo zrejmé to, že ide o minimálny či povinný súbor orgánov. Zároveň sa má zabezpečiť, aby sa členom orgánu rozumela aj osoba, ktorá je členom fakultatívneho orgánu. Neodporúča sa zahrnutie dovetku, že právnická osoba môže vytvoriť aj iné orgány určené stanovami, keďže nemožno vylúčiť ani prípadnú tvorbu orgánov samotnými orgánmi právnickej osoby.

V súvislosti s vymedzením orgánov bola nastolená aj otázka orgánov osobných obchodných spoločností. Diskutujúci boli požiadaní, aby otázku orgánov osobných spoločností nechali zodpovedať návrhu osobitnej právnej úpravy.

Intenzívna diskusia bola vedená o postavení člena orgánu, ktorý je právnickou osobou. Návrh vychádza z toho, že ak je právnická osoba členom orgánu a tento člen orgánu sa zapisuje do registra, tak je v orgáne zastúpená vlastným štatutárnym orgánom tvoreným fyzickými osobami, a tí ľudia, ktorí ho tvoria a reprezentujú v orgáne tohto člena orgánu, sa tiež zapisujú do registra. Zápis do registra by mal byť deklaratórny a bolo by možné preukázať, že člen orgánu – právnická osoba má iný štatutárny orgán.

Proti tomu sa namietali požiadavky praxe, podľa ktorých by právnická osoba nemala konať ako člen orgánu len prostredníctvom svojho štatutárneho orgánu, ale aj prostredníctvom akéhokoľvek zástupcu, ktorý by sa mal zapísať do registra. Člen orgánu – právnická osoba by tak mal mať možnosť nechať sa v orgáne zastúpiť zástupcom, zatiaľ čo člen orgánu – človek by možnosť nechať sa v orgáne zastúpiť nemal mať. Keďže by šlo o výnimku z osobného výkonu funkcie, mala by byť osobitne ustanovená a reflektovaná aj v pravidlách o osobnom výkone funkcie. Potrebné je tiež tomu zodpovedajúc reformovať registrové predpisy.

V súvislosti s požiadavkou lojality člena orgánu bola diskutovaná aj otázka odmeňovania členov orgánov tretími osobami (§ 18 ods. 3 návrhu). Návrh vychádza z toho, že v zásade je odmeňovanie členov orgánu tretími osobami zakázané, ibaže by bola splnená výnimka (pravidlo prevzaté z anglického Companies Act 2006). Toto ustanovenie sa navrhuje vypustiť a prenechať na všeobecnú úpravu lojality (zakazujúcu sledovanie záujmov tretích osôb) s tam použiteľným rozdelením dôkazného bremena. Navrhované pravidlo má aj väčší presah s pravidlom o konflikte záujmov, ktorý môže spôsobovať problémy. Zároveň by nemala byť prenechaná ďalšia výnimka len na osobitnú úpravu v koncernovom práve, keďže problém odmien členov orgánov tretími osobami vzniká nielen v skupinách obchodných spoločností, ale rovnako aj v prípade osôb delegovaných do orgánov neziskových právnických osôb (zástupca financujúcej spoločnosti v orgáne nadácie či neziskovej organizácie).

Intenzívna diskusia bola vedená vo vzťahu k úľave z povinnej svedomitosti členov orgánu právnickej osoby týkajúcej sa podnikateľského rozhodovania (§ 23 návrhu). Chápe sa ním liberačný dôvod bežne označovaný ako pravidlo podnikateľského úsudku či práva na podnikateľský omyl, resp. *business judgement rule*. Tento liberačný dôvod uznáva judikatúra aj

právna doktrína pre obchodné spoločnosti, návrh sa ho snaží artikulovať, preberá pritom dikciu súčasného liberačného dôvodu v § 66 ods. 1, § 135a ods. 3 a § 194 ods. 7 Obchodného zákonníka. V súlade s doktrínou však zužuje jeho použitie len na rozhodnutia, ktoré majú charakter podnikateľských rozhodnutí a len vo vzťahu k povinnej svedomitosti. Na druhú stranu rozširuje jeho pôsobnosť nad rámec obchodných spoločností, ale pripúšťa túto úľavu aj pre členov orgánov právnických osôb, ktoré v oprávnenom rozsahu realizujú podnikateľskú činnosť. Diskusia sa viedla o dvoch otázkach.

- Prvou je rozsah pravidla podnikateľského rozhodovania – je sporné, či by malo platiť len pri obchodných spoločnostiach alebo aj pri iných formách právnických osôb. Podobne, ako najnovší vývoj v zahraničí, aj návrh vychádza z irelevantnosti právnej formy právnickej osoby, ale sleduje druh činnosti či rozhodovania. Umožňuje však stále rozdielnu interpretáciu štandardu podľa druhov právnických osôb či podľa účelu právnickej osoby, člen orgánu ktorej rozhoduje. Obe riešenia boli vnímané ako možné a je vhodné o nich viesť ďalšiu diskusiu v slovenskom diskurze.
- Druhou je konkrétna dikcia pravidla a voľba pojmov, osobitne slovného spojenia „podnikateľské rozhodovanie“, ktoré podľa niektorých účastníkov indukuje pozíciu podnikateľa či podnikateľskej činnosti. Navrhnuté pravidlo podnikateľského rozhodovania sa nevzťahuje na akékoľvek rozhodovanie, ale len to, kde existuje podnikateľský priestor pre uvaženie, spravidla sú to situácie, kde sa realizuje podnikateľské riziko. Návrh tieto rozhodnutia označuje ako podnikateľské rozhodnutia, sledujúc tak US-americkú (*business*) ako aj germánsku tradíciu (*unternehmerische Entscheidung /unternehmerischer Ermessensspielraum*), ktorá tento prvok v právnej úprave výslovne artikuluje (§ 93 ods. 1 nemeckého AktG, ktorého formulácia bola vzorom pre návrh, od roku 2016 používa obdobnú formuláciu aj Rakúsko v § 84 ods. 1a rakúskeho AktG a § 25 Ods. 1a rakúskeho GmbHG). Otázne je, či je potrebné tento podnikateľský priestor výslovne artikulovať a ak áno, či zvoliť slovo podnikateľský alebo iné. Odporúča sa otázku dôkladnejšie premyslieť.

Intenzívna diskusia sa viedla k návrhu povinností člena orgánu pri úpadku právnickej osoby (§ 24 návrhu). Navrhlo sa vypustiť odsek 1, ktorý deklamuje povinnosť odvracať úpadok, keďže ide o povinnosť, ktorá tak či tak vyplýva z všeobecnej povinnosti uloženej členom orgánu. Podrobne sa posudzovali účinky a motivačné efekty dvoch alternatív. Prvou je kodifikácia súčasného stavu vyvolaného trestnoprávnou judikatúrou, ukladajúceho členovi orgánu povinnosť neposkytnúť v úpadku plnenie veriteľovi nad rámec toho, čo by inak dostal v konkurze (dikcia prevzatá z dikcie zákona o riešení hroziaceho úpadku). Druhou alternatívou je nemecký model zastavenia platieb (dikcia navrhnutá podľa nemeckého vzoru). Obe alternatívy majú svoje výhody a nevýhody a okrem formulačných otázok bude potrebné viesť ďalšie diskusie o výbere z týchto dvoch modelov, ako aj o možnosti umiestniť právnu úpravu do konkurznej právnej úpravy.

Aj v rámci tejto diskusie bolo predmetom záujmu zúčastnených premlčanie nárokov právnickej osoby voči členom orgánov, ktoré nemá skončiť skôr, než určitý čas po zániku ich funkcie (§ 28 návrhu). Súčasná právna úprava takéto predĺženie premlčacej lehoty nepozná a uplatnia sa všeobecné pravidlá pre subjektívne a objektívne premlčacie lehoty s tým, že sa pri subjektívnych lehotách nezohľadňuje vedomosť samotných členov orgánov, ktorých porušenie má byť uplatnené. V prípade dlhodobého fungovania člena orgánu a úsilia utajiť následky protiprávnej činnosti sa tým zvyhodňuje člen orgánu a zvyšuje sa aj jeho motivácia ostať členom orgánu kým nedôjde k premlčaniu. Na druhú stranu, aj samotný fakt umožnenia premlčania zodpovednostného nároku členom orgánu je porušením povinnosti, nároky z ktorého podliehajú samostatnému premlčaniu. Tieto deficity zamýšľa návrh odstrániť.

V diskusii zazneli hlasy proti aj pre. Proti návrhu hovorí potenciálna dlhá doba premlčania (desiatky rokov), resp. snaha o obchádzanie pri prerušovanom výkone funkcie. V prospech navrhovaného riešenia hovorí systematická koherentnosť (spočítavanie premlčania medzi zákonným zástupcom a zastúpeným) a predpokladané širšie možnosti, či motivácia interného

vyporiadania ujmy po určitom čase, čo by práve malo motivovať, aby členovia orgánu informovali o potenciálnych porušeníach svojich povinností vo vlastnom záujme.

Výhrady zazneli aj vo vzťahu ku kodifikovaniu pravidla písomných úkonov štatutárneho orgánu právnickej osoby (§ 34 ods. 3 návrhu) a to z hľadiska jeho nadbytočnosti, resp. nesprávneho umiestnenia. Odporúča sa dané ustanovenie vypustiť z návrhu.

Nie nepodstatnú zmenu prináša návrh v otázke právneho vnímania likvidátora ako štatutárneho orgánu. Podľa súčasného právneho stavu, vstupom právnickej osoby do likvidácie prechádza na likvidátora pôsobnosť štatutárneho orgánu vo veciach likvidácie. Z toho sa odvodzuje, že postavenie štatutárneho orgánu ostáva, ale mení sa rozsah jeho vonkajšej pôsobnosti. Zároveň dochádza k zmene rozsahu spôsobilosti právnickej osoby v likvidácii a právnická osoba už nemôže konať iné právne úkony, než tie, ktoré smerujú k likvidácii. Zvyšková pôsobnosť štatutárneho orgánu je tak obmedzená na minimum (v zákone je uvedená len zvyšková pôsobnosť - oprávnenie zvolať zasadnutie najvyššieho orgánu spoločnosti - § 75b ods. 1 Obchodného zákonníka). Pripúšťa sa pritom, že ak by proces likvidácie bol zvrátený, pôsobnosť štatutárneho orgánu sa mu vráti a je tak štatutárnym orgánom v zálohe. V súčasnosti však nie je riešené ani v doktríne diskutované to, v akom právnom režime tento štatutárny orgán ostáva, či má nárok na odmenu podľa doterajšej dohody, či je povinný podávať informácie o právnickej osobe v likvidácii členom tejto právnickej osoby a či má k týmto informáciám prístup, resp. či je oprávnený napádať rozhodnutie likvidátora. Tiež sa osobitne nediskutuje situácia, ak sa doterajší člen orgánu stane likvidátorom, či môže ostať v dvojjedinej funkcii – zároveň likvidátora a zároveň zvyškového člena štatutárneho orgánu, s potenciálne rozdielnymi povinnosťami, resp. to, čo má nastať, ak sa člen štatutárneho orgánu „v zálohe“ počas likvidácie vzdá funkcie (nevyhnutnosť zrušenia spoločnosti v likvidácii pre neobsadenie štatutárneho orgánu?). V registrovej praxi je paradoxne likvidátor zapisovaný nie popri, ale namiesto člena štatutárneho orgánu.

Návrh túto dualitu odstraňuje a vychádza z toho, že vstupom do likvidácie nedochádza len k prechodu oprávnení štatutárneho orgánu na likvidátora, ale likvidátor sa stáva štatutárnym orgánom právnickej osoby v likvidácii, podobne, ako je tomu v rakúskej a nemeckej právnej úprave. Na rozdiel od správcu v konkurzu, ktorý je považovaný za externý subjekt, za správcu konkurzného majetku odlišného od úpadcu a konajúceho v prospech veriteľov, je likvidátor orgánom určitej fázy pôsobenia likvidácie, ktorá je síce samostatne upravená a v ktorej sa mení účel fungovania právnickej osoby, ale stále táto právnická osoba funguje, nedochádza pri nej k presunu lojality člena orgánu od spoločnosti k veriteľom. Tým sa nielen potvrdí súčasná registrová prax, ale aj zjednoduší aplikácia pravidiel pre štatutárne orgány aj na likvidátora vrátane všetkých vyššie uvedených problémových situácií.¹

Táto zmena bola diskutovaná a boli voči nej vznesené určité výhrady. Je preto vhodné o nej ďalej diskutovať a premyslieť, či súčasná právna úprava uvedené problémy nerieši dostatočne a či návrh prináša vhodné riešenie.

Bolo tiež upozornené na vecný rozpor v návrhu, vo vzťahu k zániku funkcie člena orgánu a vyhláseniu konkurzu na jeho majetok, či absencia zániku právnickej osoby ako dôvod zániku členstva v orgáne, na rozdiel od smrti fyzickej osoby.

Záverom zaznelo vysvetlenie k potrebnosti samostatnej zodpovednostnej skutkovej podstaty zodpovednosti za škodu člena orgánu právnickej osoby (§ 25 návrhu) a to tak s ohľadom na jej doterajšie vyjadrenie v Obchodnom zákonníku, ako aj vzhľadom na to, aby nevznikali otázky ohľadne jej zaradenia do kontraktuálnej alebo deliktuálnej skutkovej podstaty už na úrovni predpokladov zodpovednosti.

Vzhľadom na obmedzený priestor a intenzívnu diskusiu budú otázky o právnom vzťahu medzi členom orgánu právnickej osoby a právnickou osobou vyčlenené na samostatnú diskusiu, aj

¹ Súčasný právny stav je od počiatku vyvolaný nesprávnym prekladom vzorových nemeckých pravidiel o likvidácii, ktoré pod „prechodom“ oprávnení člena orgánu vnímajú jeho obsolétosť ako orgánu.

s pozvaním zástupcov pracovnoprávnej doktríny. Podobne sa očakáva aj podrobnejšia diskusia o uplatňovaní zodpovednosti za škodu členov orgánov právnických osôb.

Aj táto diskusia sa medzi účastníkmi viedla v konštruktívnom kritickom duchu a priniesla mnohé impulzy pre ďalšie práce. Ďalšie podujatie sa uskutoční 28. 4. 2022 s témou spolky (združenia osôb), členstvo v právnickej osobe, práva a povinnosti člena právnickej osoby (vrátane spoločníka obchodnej spoločnosti).

Zapísal: Kristián Csach